

**VELLESA I PERSONES
SENSE SOSTRE**

Vellesa i persones sense sostre

Biel Gelabert Noguera

Resum

El fenomen de l'exclusió social extrema i de les persones sense sostre, és a dir, les persones que es veuen en l'obligació de dormir al carrer, continua vigent als nostres dies, l'any 2022, en ple segle XXI.

Aquesta situació s'ha agreujat amb les crisis socioeconòmiques que ens han afectat aquests darrers anys, i la Unió Europea té l'objectiu de posar fi a aquest fenomen: que ningú no dormi al carrer (European Comision, 2019).

En aquest col·lectiu, les persones grans són les més afectades, principalment per la dificultat d'inserció laboral (per no dir que aquesta és nul·la) i per establir lligams i xarxes de suport, i per altres motius, com, per exemple, l'estat de salut.

En aquest article s'analitzen les dades obtingudes del centre de Ca l'Ardiaca amb relació a les persones sense sostre que hi han passat des de l'any 2005 fins al 2021. En concret, es fa una anàlisi quantitativa de les dades referides al col·lectiu de persones grans, és a dir, les que tenen més de 65 anys.

Resumen

El fenómeno de la exclusión social extrema y de las personas sin techo, es decir, las personas que se ven obligadas a dormir en la calle, sigue vigente en nuestros días, en el año 2022, en pleno siglo XXI.

Esta situación se ha agravado con las crisis socioeconómicas que nos han afectado en estos últimos años, y la Unión Europea tiene el objetivo de poner fin a este fenómeno: que nadie duerma en la calle (European Comision, 2019).

Entre este colectivo, las personas mayores son las más afectadas, principalmente por la dificultad de inserción laboral (por no decir que ésta es nula) y para establecer vínculos y redes de apoyo, y por otros motivos, como, por ejemplo, el estado de salud.

En este artículo se analizan los datos obtenidos del centro de Ca l'Ardiaca con relación a las personas sin techo que han pasado por allí desde el año 2005 hasta el 2021. En concreto, se realiza un análisis cuantitativo de los datos referidos al colectivo de personas mayores, es decir, las que tienen más de 65 años.

---

1. Introducció

El dia 24 de novembre de l'any 2020, el Parlament Europeu va aprovar tota una sèrie de recomanacions per als Estats membres per erradicar i combatre l'exclusió en matèria d'habitatge fins a l'any 2030. Els exigia que hi posassin fi. Segons la Comissió Europea, al voltant de 700.000 persones dormen al carrer.

Segons *l'Estratègia Nacional Integral per a Persones sense Llar 2015-2020*, a Espanya hi hauria entre 25.000 i 33.000 persones sense sostre. Aquesta xifra és la suma de les persones ateses en centres i comptades a la «Encuesta sobre centros de atención a personas sin hogar», duta a terme per l'INE l'any 2012, i inclou una estimació de les persones que dormen al carrer arreu de l'Estat i els recomptes fets a Madrid, Barcelona i Saragossa.

A Mallorca, l'Institut Mallorquí d'Afers Socials (IMAS) ha fet tres recomptes de persones sense sostre, els anys 2015, 2017 i 2019. Són tres fotografies de tres nits que ens mostren la nostra realitat i ens aproximen molt al nombre real de persones que dormen al carrer.

Si revisam les xifres del darrer recompte, el de l'any 2019, podem dir que a Mallorca hi 674 persones sense sostre. Aquesta dada sortiria de sumar les persones que la nit del recompte foren localitzades al carrer (208) i les que varen pernoctar en algun dels centres de la Xarxa d'Inserció (466).

La més alta institució europea (el Parlament Europeu), la més alta institució política espanyola (el Govern central) i l'Administració més propera (el Consell de Mallorca, a través de l'IMAS) promouen canvis per tractar el problema del sensellarisme. En l'entorn més local, es creen recursos, albergs, noves tipologies de tractament i s'inverteix a acostar més el treball amb les persones que no tenen un sostre.

A *l'Anuari de l'Envel·liment* de l'any 2013, presentàrem dades sobre les persones grans que feien ús del servei de baixa exigència de Ca l'Ardiaca.

Vuit anys després, presentam novament resultats referits a aquest col·lectiu:

- Una mostra ampliada: l'any 2013, estudiàrem 6.759 persones. Fins a l'any 2021, en el període 2005-2021 havien passat per Ca l'Ardiaca 12.830 persones.
- Molts de canvis a la Xarxa d'Inserció de l'IMAS: s'han creat serveis (de primera acollida, del qual parlarem més endavant, i especialment els serveis Primer la Llar o *Housing First* i *Housing Led*) que intenten prestar atenció individualitzada a cada una de les persones sense sostre de Mallorca.

- Sobretot, amb la pandèmia de la COVID-19, que va obligar les persones a quedar a ca seva durant un temps i les persones sense sostre a «estar a ca seva»... Va ser un cop fort per als responsables polítics i tècnics de l'atenció a aquest col·lectiu, però sobretot ho fou per a les persones que pernoctaven al carrer o als dispositius habilitats, i per als professionals que treballen al carrer i als centres d'acollida. Fou un temps de molta incertesa i d'actuar sense saber ben bé com.

Solitud, pèrdua de xarxa social, dificultats per recuperar els vincles socials... Tot això arriba, i d'una manera molt exponencial, amb la vellesa (Matamala, 2022). Quan parlem de vellesa i persones sense sostre, el binomi es repeteix en quasi tothom. Analitzam de manera superficial aquests trets característics dels usuaris, i quasi cada mes trobam exemples de gent gran que per motius variis —molts dels quals derivats de trencar amb la xarxa o el vincle— arriba al centre per a persones sense sostre de Ca l'Ardiaca.

2. Metodologia

El disseny que presentam és quantitatiu —tot i que s'emmarca en una recerca més àmplia també quantitativa— i en fem una anàlisi qualitativa mitjançant, sobretot, històries de vida.

Les dades, extretes de la base de dades de la Xarxa d'Inclusió Social de l'IMAS, són del període 2005-2021 i corresponen a l'alberg de Ca l'Ardiaca.

La tria de centre no ha estat aleatòria, ja que fins fa pocs anys era la porta d'entrada de les persones sense sostre a la xarxa d'albergs de Mallorca. Ca l'Ardiaca era el primer centre on podien tenir llit, d'aquí la seva importància estratègica.

2.1. Mostra

L'anàlisi inclou 426 persones de més de 65 anys que en el període 2005-2021 han pernoctat almenys una vegada a Ca l'Ardiaca. Cal tenir present que el centre té un alt nivell de repetició en les estades dels usuaris. Per a l'estudi, hem neutralitzat aquesta característica i les 426 persones són usuaris únics al llarg de cada any analitzat.

2.2. Instrument de recollida i anàlisi de les dades

La font de les dades són els registres de gestió per al funcionament quotidià del centre, que inclouen les fitxes de dades emplenades sistemàticament i informatitzades. La professionalitat del personal del centre permet fer una bona identificació de les persones que diàriament pernocten al centre i que les dades siguin molt fiables.

Aquesta informació ha estat analitzada mitjançant el programa estadístic SPSS.

3. Resultats

Les dades sociodemogràfiques que analitzam corresponen al període 2005-2021, en el qual han passat pel centre 426 persones de més de 65 anys. Per interpretar més bé els resultats hem creat les variables següents:

- **Distribució per edats:** hem agrupat els usuaris en franges d'edat seguint el model que aplica l'INE. Aquesta tria ens permet comparar els resultats de Mallorca amb els de les enquestes de l'organisme estatal.
- **Espanyol/estranger:** a l'arxiu original figura el país de procedència de la persona. Aquesta variable permet analitzar i comparar amb altres territoris.
- **Grans zones de procedència:** el país de naixement de les persones ens ajuda a interpretar les grans zones de procedència.
- **Nucli familiar:** aquesta variable està construïda a partir de l'estat que manifesten les persones quan arriben al centre.

Les altres variables que hem aplicat en aquesta ocasió són el nombre total d'usuaris del centre, el sexe i la comunitat autònoma de naixement.

Hem de comparar els resultats amb els de l'enquesta de l'INE 2012 sobre persones sense sostre, ja que en el període estudiat no s'han fet més enquestes a persones, però sí a centres i amb les dades sociodemogràfiques de les persones que en fan ús. També podem comparar aquests resultats amb els que es varen publicar l'any 2013 a l'*Anuari de l'Envel·liment*.

En el període 2005-2021 han fet ús del centre de baixa exigència 12.830 persones, un 3,3% de les quals (426) tenen 65 anys o més. Aquest percentatge baixa una mica respecte de l'anàlisi de l'any 2013 i també és inferior al de l'enquesta de l'INE de l'any 2012, en la qual representaven un 3,9%.

La distribució per edats mostra que no hi ha hagut canvis significatius en les dades que podem comparar, però quan analitzam l'evolució anual sí que hi constatem fluctuacions importants.

Taula 1 | *Distribució per franges d'edat dels usuaris de l'alberg de Ca l'Ardiaca en el període 2005-2021*

Edat	Freqüència	Percentatge
18 a 29 anys	2.125	16,6
30 a 44 anys	5.350	41,7
45 a 64 anys	4.868	37,9
65 anys o més	426	3,3
Sense dades	61	0,5
Total	12.830	100,0

Font: elaboració pròpia

Taula 2 | *Nombre total d'usuaris i dels més grans de 65 anys de l'alberg de Ca l'Ardiaca (2005-2021)*

Any	Freqüència	Freqüència més de 65 anys	Percentatge
2005	722	14	3,3
2006	901	9	2,1
2007	848	8	1,9
2008	960	12	2,8
2009	915	12	2,8
2010	832	16	3,8
2011	759	14	3,3
2012	830	19	4,5
2013	753	16	3,8
2014	718	19	4,5
2015	768	26	6,1
2016	825	47	11,0
2017	928	56	13,1
2018	782	60	14,1
2019	535	37	8,7
2020	424	29	6,8
2021	330	32	7,5
Total	12.830	426	100,0

Font: elaboració pròpia

Per interpretar les dades, podem diferenciar dos períodes. Un primer aniria de l'any 2005 al 2014, durant el qual hi ha hagut poca significació en el nombre i en el percentatge de persones; i un segon, que aniria de l'any 2016 al 2021, amb més significació en tots els àmbits.

En aquest segon període, podem notar dues franges d'anys diferents: una forta pujada del nombre de persones de més de 65 anys a partir de 2016 que es manté durant tres anys (2016, 2017 i 2018), i el darrer període de tres anys (2019, 2020, i 2021), en què baixa considerablement el nombre de persones, però que no arriba al dels primers anys.

Els motius d'aquest augment sobtat de gent gran poden ser molt diversos, ja que cada persona que arriba al centre és una història diferent de la resta, i fa mal establir criteris. Podríem pensar que l'augment de places al centre l'any 2016 i també de persones ateses de totes les franges d'edat podria ajudar a explicar-ho.

Els darrers tres anys, quan el nombre i percentatge de persones sense sostre de més de 65 anys ha disminuït, segurament l'obertura del Centre de Primera Acollida de la Xarxa d'Inserció ha ajudat a minvar el nombre de persones ateses, no només de més de 65 anys, sinó de totes les franges d'edat, com podrem constatar. Hem de dir que aquest centre acull les persones que mai no havien estat ateses i, amb un potent equip tècnic de professionals qualificats, intenta donar una resposta ràpida a les persones que arriben a la xarxa. Un altre motiu és la disminució de places als centres a causa de la COVID-19. Tot i que els mesos de confinament es varen cercar més espais per a les persones, després minvaren les places disponibles als centres. L'any 2022 s'ha recuperat el nombre normal de places ofertes.

Les carteres de serveis del Govern de les Illes Balears i de l'IMAS, juntament amb el programa de Prioritat Social, ajuden a minvar el nombre de persones que poden arribar al centre.

El repte dels anys que venen és observar de quina manera evoluciona aquest indicador, ja que entre els anys 2020 i 2021 ha tornat a augmentar lleugerament el nombre de persones ateses.

El fenomen del sensellarisme entre persones de més de 65 anys és un fet molt masculinitzat (Rubio-Martin et al., 2022). Ho és en totes les franges d'edat i també en aquesta, però menys que la mitjana. Si ens fixam en totes les franges d'edat, el percentatge de dones és d'un 13,2%, i, en la franja analitzada, d'un 15,5%. En qualsevol cas, és un percentatge molt baix, per la qual cosa podem afirmar que l'exclusió social per manca de sostre és masculina.

Taula 3 | *Distribució per sexe dels usuaris de més de 65 de l'alberg de Ca l'Ardiaca (2005-2021)*

Sexe	Freqüència	Percentatge
Dona	66	15,5
Home	360	84,5
Total	426	100,0

Font: elaboració pròpia

Una altra de les característiques sociodemogràfiques que fan que aquest grup de persones sigui diferent de la resta és l'origen. En el còmput general de tot el període analitzat (2005-2021), les persones estrangeres que han fet ús del centre representen el 52,2%, i les nascudes al territori espanyol, el 48,7%. Quan parlem de persones de més de 65 anys, aquesta característica es transforma de manera significativa. Podem explicar que les persones estrangeres que arriben al centre majoritàriament estan en edat de poder-se inserir en el mercat de treball.

De tota manera, encara que és molt inferior a la mitjana, aquesta dada de quasi un 30% de persones estrangeres és rellevant per motius varis. Aquesta gent tindrà dificultats d'inserció, ja que pràcticament estaran fora de l'àmbit laboral i tindran molt poca o cap xarxa de suport. Seran persones que faran ús del recurs durant molt de temps i que requeriran un acompanyament socioeducatiu molt intens per part dels professionals del centre.

Taula 4 | *Usuaris estrangers i espanyols de l'alberg de Ca l'Ardiaca (2005-2021)*

Nacionalitat	Freqüència	Percentatge
Espanyols	300	70,4
Estrangers	126	29,6
Total	426	100,0

Font: elaboració pròpia

Les dues taules següents complementen i ajuden a explicar la informació anterior. La primera fa referència a la procedència dels estrangers. Ja hem comentat que és una taula construïda a partir de les variables inicials del país de procedència.

Destacam que les dues zones que més persones aporten són les dues més properes físicament. Europa aporta un 12,7% de les persones i és la zona política més propera, ja que no existeixen fronteres ni limitacions a la mobilitat entre el nostre territori i els països que la formen. La segona zona està formada pels països d'Amèrica.

Taula 5 | *Distribució per grans zones de procedència dels usuaris de l'alberg de Ca l'Ardiaca (2005-2021)*

Zona de procedència	Freqüència	Percentatge
Espanya	300	70,4
Europa dels 28	54	12,7
Amèrica Llatina	39	9,2
Magreb	18	4,2
Àfrica Subsahariana	6	1,4
Altres territoris	9	2,1
Total	426	100,0

Font: elaboració pròpia

D'aquestes dades destacam que les dues zones que més persones aporten són les dues més properes. L'Europa dels 28 n'aporta un 12,7%, és la zona política més propera i no hi ha cap frontera ni limitació a la mobilitat entre Espanya i els països que la formen. La segona zona són els països d'Amèrica Llatina, i és la zona més propera culturalment parlant. Amb tots aquests països compartim una llengua, cultura, religió... Podem dir que són països molt propers.

Els canvis més significatius en comparació amb les dades presentades l'any 2013 són que s'han incrementat des d'un 3,8% fins a un 9,2% les persones procedents d'Amèrica Llatina i, per altra banda, han disminuït des d'un 5,1% fins a un 4,2% les persones que provenen del Magreb.

La segona taula fa referència a les 300 persones que són nascudes a l'Estat espanyol i que representen el 70,4% d'aquesta franja d'edat. Presentam les dades de la comunitat autònoma de naixement d'aquestes persones.

Taula 6 | *Distribució per comunitat autònoma de naixement dels usuaris espanyols de l'alberg de Ca l'Ardiaca (2005-2021)*

Comunitat autònoma de naixement	Freqüència	Percentatge
Andalusia	69	16,2
Aragó	4	0,9
Principat d'Astúries	3	0,7
Illes Balears	82	19,2
Castella i Lleó	20	4,7
Castella-la Manxa	12	2,8
Catalunya	38	8,9

continua

Comunitat autònoma de naixement	Freqüència	Percentatge
Comunitat Valenciana	16	3,8
Extremadura	7	1,6
Galícia	3	0,7
Comunitat de Madrid	13	3,1
Regió de Múrcia	9	2,1
País Basc	9	2,1
Melilla	8	1,9
Total Espanya	293	68,8
Estrangers	126	29,6
Sense dades	7	1,6
Total	426	100,0

Font: elaboració pròpia

Notam que la comunitat autònoma d'on prové més gent és les Illes Balears, amb un 19,2%, i la segona, Andalusia, amb un 16,2%. Les dues mateixes comunitats l'any 2013 encapçalaven aquesta estadística, però amb les posicions a l'inrevés: Andalusia, amb un 20,9%, i les Illes Balears, amb un 14,9%. Comparant aquestes dades amb les de totes les persones, aquestes dues comunitats són les que més n'aporten, però amb uns percentatges molt diferents: els nascuts a les Illes Balears arriben a un 40,3% de la totalitat de persones nascudes al territori espanyol; els nascuts a Andalusia representen un 20,2%.

Catalunya, Castellà i Lleó i la Comunitat Valenciana són les altres comunitats destacables, tot i que estan a molta distància de les dues primeres.

La darrera taula que presentam és la distribució de les persones segons el nucli familiar. És una variable construïda a partir de les entrevistes que es fan als usuaris, en les quals manifesten l'estat civil.

Taula 7 | *Distribució dels usuaris de l'alberg de Ca l'Ardiaca segons el nucli familiar (2005-2021)*

Nucli familiar	Freqüència	Percentatge
Amb nucli familiar	56	13,1
Sense nucli familiar	91	21,4
Ruptura	248	58,2
Sense dades	31	7,3
Total	426	100,0

Font: elaboració pròpia

Destaca que la majoria de les persones manifesten que han patit ruptura, és a dir, estan separades, divorciades o són vídues. El 58,2% de les persones d'aquesta franja d'edat estan en aquest valor. Si agafam de referència tota la població que ha passat pel centre en el període analitzat, aquest valor representa un 28,3% del total.

Quan parlem de totes les franges d'edat, el valor dominant és el que anomenam «Sense nucli familiar», que representa un 48,2% de les persones.

Podem interpretar que a aquestes edats la pèrdua, la separació, l'allunyament del nucli és un factor que pot ser el desencadenant de patir una situació de sensellarisme.

4. Conclusions

El perfil general de les persones de més de 65 anys que arriben al centre de baixa exigència de Ca l'Ardiaca és el d'un home nascut a les Illes Balears i que ha sofert un procés de trencament del nucli familiar.

Aquesta descripció difereix si hem de descriure les persones que pernocten al centre i no tenim en compte les franges d'edat.

També hem pogut demostrar que amb els anys s'esdevenen canvis significatius que poden variar l'atenció i la manera d'atendre aquest col·lectiu de persones, i també podrien ajudar a prevenir situacions de sensellarisme. Primer augmenta el nombre de persones d'aquesta franja d'edat, i els darrers anys disminueix. Cada vegada arriben més persones nascudes a Espanya i no nascudes a l'estranger. De les persones que arriben de l'estranger, la majoria són de països propers políticament i culturalment. Els nascuts a les Illes Balears són els que hi predominen.

També hem pogut veure que hi ha variables que no canvien amb el pas del temps. L'exclusió social severa, quedar sense aixopluc, és un aspecte molt masculinitzat i moltes d'aquestes persones han patit un procés de ruptura del nucli familiar.

Referències bibliogràfiques

Cabrera, P. J. (1998). *Huéspedes del aire*. UPCO.

European Commission, Baptista, I. i Marlier, E. (2019). *Fighting homelessness and housing exclusion in Europe*. European Commission.

Institut Nacional d'Estadística (2012). *Encuesta a personas sin hogar*. Institut Nacional d'Estadística.

Matamala, E. Z. (2022). *Desactivar el sinhogarismo de larga duración*. Universitat de València.

Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030. (2015). *Estrategia Nacional Integral para Personas sin Hogar 2015-2020*. Centro de Publicaciones. <https://www.mdsocialesa2030.gob.es/derechos-sociales/servicios-sociales/Personas-sin-hogar/docs/EstrategiaPSH20152020.pdf>.

Rubio-Martín, M. J., Muñoz, M., Cabrera, P. J. i Sánchez, M. R. H. (2022). *Perspectiva social y psicológica de la situación sin hogar. Vidas de calle y sueños rotos*. Pirámide.

Autor

BIEL GELABERT NOGUERA

Vilafranca de Bonany (1971). Llicenciat en Pedagogia per la UIB l'any 2006 i habilitat com a educador social l'any 2001. Treballà d'educador social a l'Ajuntament de Son Servera des de l'any 1992 al 2004. Des de 2004 a l'actualitat, és coordinador de l'alberg de baixa exigència de Ca l'Ardiaca, que pertany a la Xarxa d'Inclusió de l'Institut Mallorquí d'Afers Socials (IMAS). És professor associat de la UIB des de l'any 2010 al Departament de Filosofia i Treball Social, a l'àrea de Sociologia.